

УДК 330.59

JEL Classification: I3

ЗАБЛОДСЬКА І. В.¹, СЕРЕБРЯК К. І.², БАЛАКІРЄВА О. М.³

КОНЦЕПТ ТЕОРЕТИЧНОГО ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЯКОСТІ ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ

DOI: 10.32620/cher.2022.1.08

Постановка проблеми. Концепція забезпечення якості життя було введено в науковий простір у 1990 році і відтоді вона постійно удосконалюється та розвивається, оскільки вимагає постійного теоретичного переосмислення категорії - якість життя населення. *Метою статті* є обґрунтування та формування концепту теоретичного переосмислення соціальної якості життя населення, а саме - українців. *Методи, використані в дослідженні:* деталізації та узагальнення, системного аналізу, порівняння та логіки тощо. *Гіпотезою дослідження* стало припущення, що концепт теоретичного переосмислення соціальної якості життя містить складові й індикатори, а нова наукова концепція соціальної якості життя має європейську орієнтацію та передбачає розробку і впровадження нових стандартів якості життя населення. *Виклад основного матеріалу:* за результатами досліджень якості життя населення як економіко-філософської категорії, індексів оцінки якості життя, національної матриці індикаторів якості життя, супідрядності елементів концепції соціальної якості добробуту, характерних відмінностей концепцій якості життя та соціальної якості, переліку індикаторів оцінки соціальної якості життя населення, що використовується ЄС сформовано етапи теоретичного переосмислення соціальної якості життя. Аргументовано, що Стратегія людського розвитку України ґрунтується на принципових положеннях концепції соціальної якості життя, проте її мета, в основному, спрямована на реалізацію деяких принципів. Встановлено, що теоретичне переосмислення наукової концепції соціальної якості життя здійснюється за відповідним алгоритмом дій /етапів, який було розроблено та покладено в основу наукової концепції соціальної якості життя, яка відбиває європейські цінності. *Оригінальність та практична значимість дослідження* полягає у формуванні Концепту теоретичного переосмислення соціальної якості життя та подальшій розробці і впровадженні нових стандартів якості життя ґрунтуючись на європейських цінностях. *Висновки.* Дослідження теоретичного аспекту соціальної якості життя населення дозволило встановити супідрядність елементів концепції соціальної якості добробуту та виокремлено індекси оцінки якості життя, характерні відмінності концепції якості життя та соціальної якості. Встановлено індикатори соціально-економічної безпеки соціальної якості, соціальної згуртованості та соціальної залученості соціальної якості, соціальних можливостей, проте найбільш визнаним показником є індекс/індикатор розвитку

¹ **Заблодська Інна Володимирівна**, д-р екон. наук, професор, Заслужений економіст України, завідувач відділу проблем міжрегіонального співробітництва, Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова Національної академії наук України», м. Київ, Україна.

Zablodska Inna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Honored Economist of Ukraine, Head of the Interregional Cooperation Problems Department, State Institution "V. K. Mamutov Institute of Economic and Legal Research National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-1410-6194 2

e-mail: zablodin@gmail.com

² **Серебряк Ксенія Ігорівна**, д-р екон. наук, професор, професор кафедри економіки та підприємництва, Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, м. Сєвєродонецьк, Україна.

Sieriebriak Ksenia, Doctor of Economic Sciences, Professor, professor of the Enterprise economy Department, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Severodonetsk, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-7025-2399

e-mail: ep.ti.vnu@gmail.com

³ **Балакірєва Ольга Миколаївна**, канд. соціол. наук, завідувач відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій, Державна установа "Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України", м. Київ, Україна.

Balakireva Olga, Ph.D. in Sociology, Head of Monitoring-based research of social and economic transformations Department, State Institution "Institute for Economics and Forecasting, National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0003-0790-7142

e-mail: bon.smc@gmail.com

людського потенціалу. Визначено п'ять послідовних етапів теоретичного переосмислення соціальної якості життя та зауважено, що сучасний етап містить реалізацію Стратегії людського розвитку України. Розкрито принципи положення концепції соціальної якості життя та цінності людини, які впливають на якість життя, що дозволило побудувати алгоритм дій/етапів теоретичного переосмислення наукової концепції соціальної якості життя. За результатами проведених теоретичних досліджень побудовано Концепт теоретичного переосмислення соціальної якості життя, який містить складові та індикатори соціальності якості життя, передбачає розробку та впровадження нових стандартів соціальної якості життя. *Подальші дослідження* передбачають визначення та аналіз факторів, що впливають на активізацію теоретичного переосмислення соціальної якості життя.

Ключові слова:

теоретичне переосмислення, соціальна якість життя, населення, концепт, принципи, алгоритм, індикатори, характеристики, оцінка, етапи.

THE CONCEPT OF THEORETICAL REIMPLEMENTATION SOCIAL QUALITY OF LIFE OF UKRAINIANS

Formulation of the problem. The concept of life quality security was introduced into the scientific space in 1990, and gradually improves and develops, leaving traces of a permanent theoretical rethinking of the category - the quality of life of the population. *The purpose of the article* is to substantiate and shaping the concept of a theoretical rethinking of the social quality of life of the population, and itself - Ukrainians. *Methods used in the following:* details and details, system analysis, alignment and logic, too. *The assumption was made* that the concept of the theoretical rethinking of the social quality of life should replace the warehouses and indicators, and the new scientific concept of the social quality of life may be the European orientation and the transfer of the development and promotion of new standards. *Presentation of the main material:* according to the results of research on the quality of life of the population as an economic and philosophical category, indices of quality of life, national matrix of indicators of quality of life, subordination of elements of the concept of social quality of life, characteristic differences used by the EU formed stages of theoretical rethinking of social quality of life. It is argued that the Human Development Strategy of Ukraine is based on the principles of the concept of social quality of life, but its purpose is mainly aimed at implementing some principles. It is established that the theoretical rethinking of the scientific concept of social quality of life is carried out according to the appropriate algorithm of actions / stages, which was developed and based on the scientific concept of social quality of life, which reflects European values. *The originality and practical significance of the study* lies in the formation of the Concept of theoretical rethinking of social quality of life and further development and implementation of new standards of quality of life based on European values. *Conclusions.* The study of the theoretical aspect of social quality of life allowed to establish the subordination of elements of the concept of social quality of well-being and identified indices of quality of life, characteristic differences between the concept of quality of life and social quality. Indicators of social and economic security of social quality, social cohesion and social inclusion of social quality, social opportunities have been established, but the most recognized indicator is the index / indicator of human potential development. Five successful stages of theoretical rethinking of the social quality of life have been identified and it has been noted that the current stage includes the implementation of the Human Development Strategy of Ukraine. The basic provisions of the concept of social quality of life and human values that affect the quality of life are revealed, which allowed to build an algorithm of actions / stages of theoretical rethinking of the scientific concept of social quality of life. Based on the results of theoretical research, the Concept of theoretical rethinking of social quality of life, which contains components and indicators of social quality of life, provides for the development and implementation of new standards of social quality of life. *Further research involves identifying* and analyzing the factors influencing the intensification of theoretical rethinking of social quality of life.

Key words:

theoretical rethinking, social quality of life, population, concept, principles, algorithm, indicators, characteristics, evaluation, stages.

Постановка проблеми. Якість життя населення виступає складним, багатокомпонентним явищем, що залежить як від об'єктивних факторів так і від різноманітних суб'єктивних факторів (соціально-

психологічних, соціокультурних та інших), серед яких основним компонентом є людина. Сучасна концепція підвищення якості життя наголошує на пріоритетності ролі людини, визначаючи, що вона є метою економічного

зростання, а не ресурсом. Концепцію забезпечення якості життя було уведено в науковий обіг та у практику державного управління у 1990 році і відтоді вона постійно удосконалюється та розвивається, тому і потребує постійного теоретичного переосмислення та еволюції.

Мета статті полягає в обґрунтуванні та формуванні концепту теоретичного переосмислення соціальної якості життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні основи теорії якості життя закладено в наукових роботах Геєця В.М., Лібанової Е.М., Гладуна О.М., Лісогор Л.С., Сітнікової Н.П., Кадомцевої С.В., Губайдулліної Н.К., Бурлай Т.В. та інших [1-4, 8, 12]. Дослідження в цьому напрямку приво-

дяться також і зарубіжними вченими, результати яких подано в наукових публікаціях Mlachila M., Tapsoba R., Tapsoba S., Wallace C., Abbott P., Keizer M., Hamilton J., Maesen L., Walker A. та ін. [5, 7, 9, 10, 11, 14]. Проте кожна країна має свої об'єктивні/суб'єктивні фактори екзогенного та ендогенного середовища, що впливають на якість життя населення, Україна не виняток.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якість життя це економіко-філософська категорія, яка постійно еволюціонує та характеризує матеріальну та духовну комфортність існування людей. Якість життя населення це очікувань окремої людини або суспільства на хороше життя у різних аспектах, рисунок 1.

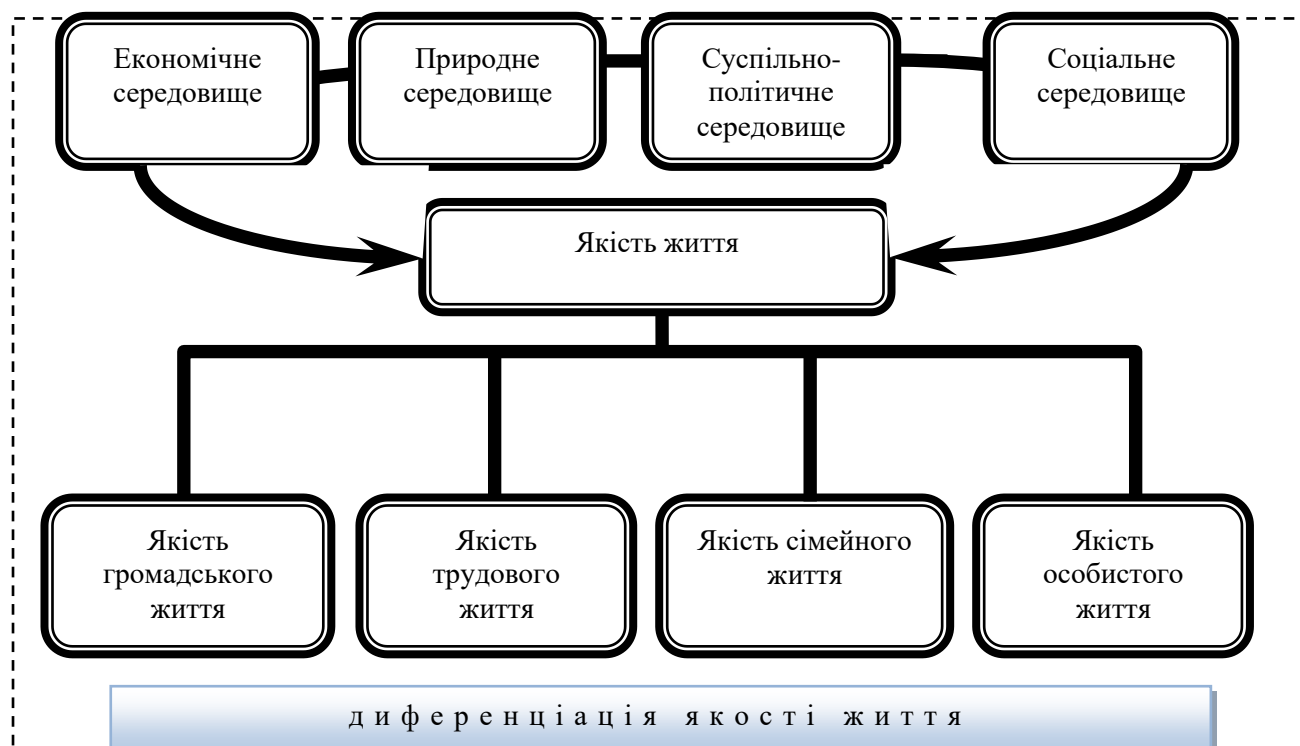

Рисунок 1 – Якість життя як економіко-філософська категорія
Джерело: розроблено авторами на підставі [2, с.35]

Під якістю життя в широкому сенсі розуміється задоволеність населення своїм життям з точки зору різних потреб та інтересів. Це поняття охоплює характеристики та індикатори рівня життя, умови праці та відпочинку, житлові умови, соціальну забезпеченість і гарантії, охорону правопорядку та дотримання прав особистості, природно-кліматичні умови, показники збереження навколишнього середовища, наявність вільного часу та можливість добре його використовувати і, нареш-

ті, суб'єктивні відчуття спокою, комфортності та стабільності [3, с. 49-53].

Оцінюють якість життя безпосередньо за допомогою індикаторів та індексів, що спрямовані на вивчення окремих сторін життя людини та суспільства (таблиця 1).

З метою забезпечення адекватної оцінки якості життя українців доречно використовувати національну матрицю індикаторів, максимально адаптованої до державної статистики (таблиця 2).

Таблиця 1 – Індекси оцінки якості життя

Назва	Суб'єкт, який здійснює розрахунок	Принцип розрахунку	Індикатори	Кількість охоплених країн
1	2	3	4	5
Індекс людського розвитку	ПРООН	Середньгеометричне трьох індексів	Очікувана тривалість життя, освіта, валовий національний дохід	187
Індекс добробуту (Prosperity Index)	Дослідницька організація Legatum Institute	Інтегральна оцінка параметрів	Економіка, рівень розвитку підприємництва, державне управління, освіта, охорона здоров'я, рівень безпеки	110
Індекс/рейтинг міст з найвищою якістю життя	Консалтингова компанія Mercer Human Resource Consulting	Рейтингові оцінки	39 критеріїв оцінювання: політико-соціальне середовище, економічні показники, наявність певних обмежень (наприклад, цензури), якість системи охорони здоров'я, якість системи освіти, доступність і вартість житла, культурне життя, клімат і ймовірність природних катастроф	215 міст світу
Індекс якості життя Gallup	Інститут Gallup	Соціологічне обстеження якості життя	Здоров'я, освіта, матеріальний достаток, громадська активність, політична свобода, соціальні зв'язки, довіря, економічна та фізична безпека	Змінюється з року в рік
Національна матриця індикаторів якості життя населення України	Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи	Індекс людського розвитку за методикою Моніторингу регіонального людського розвитку	Шість блоків, 33 показники	

Джерело: розроблено авторами на підставі [2, с.26]

Концепція соціальної якості почала формуватися в Західній Європі наприкінці 1990-х років і серед основних причин її появи можна виокремити [4, с. 28]:

- трансформацію моделі соціальної держави під впливом глобальної економічної лібералізації – зниження ролі держави в економіці та скорочення її соціальних зобов'язань, які спостерігалися на вказаний період в Євросоюзі, не задовольняли традиційно високі запити європейців щодо рівня і якості життя, а також рівня соціального захисту;

- зміну пріоритетів у державній політиці провідних держав ЄС, яка породила вимогу щодо не просто стабільних темпів

зростання економіки, а її «якісного зростання», що гарантує поліпшення соціальних умов і прискорює соціальний прогрес [5, с. 14-17];

- інтеграцію форм економічної та соціальної політики, яка необхідна для знаходження балансу між економічним зростанням і соціальним забезпеченням [6, с. 52];

Розробники концепції соціальної якості життя населення представляють її як складову у концепції соціального добробуту, яка базується на концептуальних підходах «якості життя» та ідеях «соціальної якості суспільства» (рисунки 2).

Таблиця 2 – Національна матриця індикаторів якості життя населення України

Середовище	Блоки		
	Об'єктивна оцінка		Суб'єктивна оцінка
	Стан	Поточна ситуація	
1	2	3	4
Природне середовище			
Екологія	Природне середовище	Екологічна ситуація	Оцінка екологічної ситуації
Соціальне середовище			
Здоров'я	Система охорони здоров'я	Здоров'я населення	Оцінка системи охорони здоров'я та власного здоров'я
Освіта	Система освіти	Освіта населення	Оцінка системи освіти та власної освіти
Безпека	Криміногенне середовище	Криміногенна ситуація	Оцінка особистої безпеки
Культура, мистецтво, відпочинок	Сфера культури, мистецтва, туризму	Активність населення у сфері культури, мистецтва, туризму	Ставлення до культури, мистецтва, туризму
Житло	Ринок житла	Житлові умови	Оцінка благоустрою та умов проживання
Транспорт	Транспортна інфраструктура	Безпека на транспорті	Оцінка роботи транспорту
Економічне середовище			
Економіка	Стан економіки	Добробут	Оцінка матеріального становища
Зайнятість	Ринок праці	Зайнятість та умови праці	Оцінка ситуації щодо зайнятості
Суспільно-політичне середовище			
Громадянська активність	Розвиток громадянського суспільства	Суспільно-політична ситуація	Оцінка суспільно-політичної ситуації
Суспільне середовище	Стан суспільного середовища	Соціальне уособлення	Соціальне самопочуття

Джерело: розроблено авторами на підставі [2, с. 30]

Хоча концепція соціальної якості життя населення тісно пов'язана науковими витоками з концепцією якості життя, між ними існують істотні відмінності, які виявляються за рівнем і характером оцінки явищ і процесів, а також іншими критеріями, які можна узагальнити наступним чином (таблиця 3).

Загальна архітектура концепції соціальної якості життя населення оцінюється у трьох площинах, параметри яких детермі-

новані відповідними факторами трьох різних видів [10].

Це, по-перше, процеси, які обумовлені базовими чинниками, що мають когнитивне або емоційне забарвлення: особиста безпека; суспільне визнання; соціальна реакція; персональні здібності.

По-друге, орієнтації, які визначаються через такі нормативні чинники як: соціальна справедливість (рівність); солідарність; рівність підходів соціальної оцінки; людська гідність.

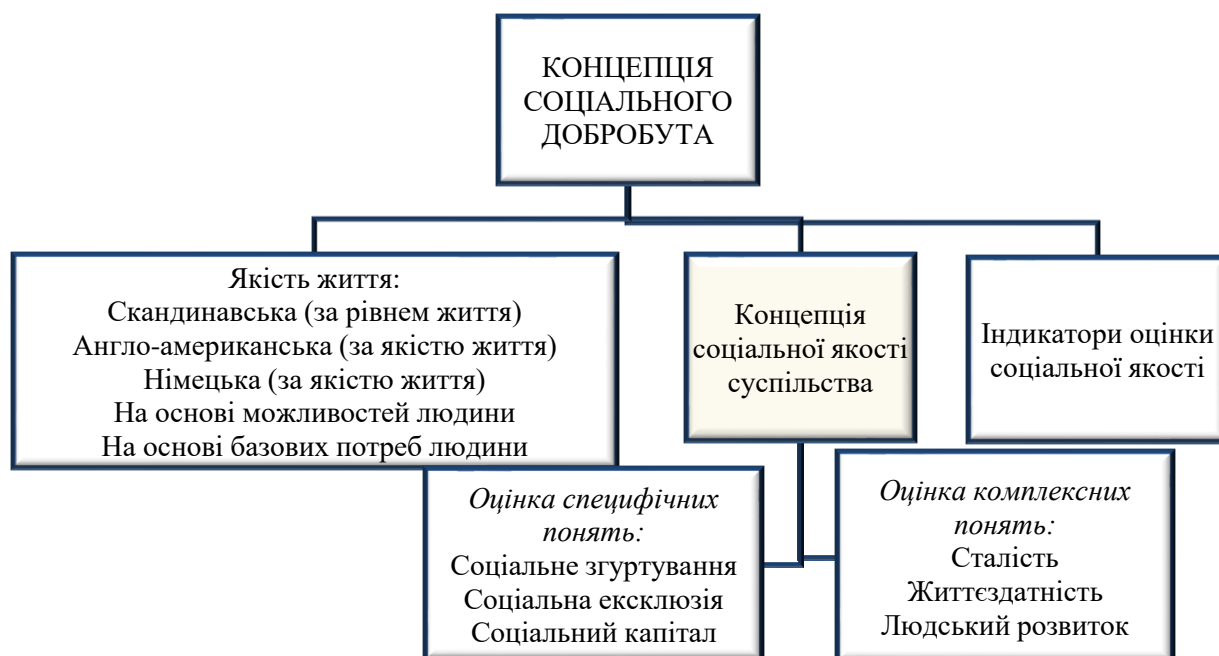

Рисунок 2 – Супідрядність елементів концепції соціальної якості добробуту
Джерело: розроблено авторами [9, с. 25]

Таблиця 3 – Характерні відмінності концепцій якості життя та соціальної якості

Критерій	Концепція якості життя	Концепція соціальної якості
Рівень оцінки явищ і процесів	Мікрорівень (людина)	Макрорівень (соціум)
Характер оцінки явищ і процесів	Суб'єктивний характер: оцінюються індивідуальне благополуччя людини, яке стосується умов зайнятості, рівня доходів, соціального і матеріального забезпечення, житлових умов, задоволеності власним життям тощо.	Суспільний характер: оцінюються суспільні процеси, пов'язані з функціонуванням соціальних інституцій, соціальною взаємодією людей, їх особистою соціальною інтегрованістю та ін.
Фокус дослідження	Рівень і якість життя людини	Самореалізація в соціумі, яка дозволяє підвищувати рівень і якість життя та особистий потенціал людини
Основні індикатори	Кількісні, одновимірні: <ul style="list-style-type: none"> ■ очікувана тривалість життя, ■ рівень доходів, ■ прожитковий мінімум та ін. соціальні стандарти, ■ рівень споживання, ■ якість житла, ■ рівень забезпеченості житлом, ■ рівень зайнятості, ■ рівень бідності та ін. 	Якісні, багатомірні: <ul style="list-style-type: none"> ■ людський капітал, ■ соціальний капітал, ■ соціальна згуртованість, ■ соціальна інклюзія, ■ соціальні контракти, ■ соціальні можливості та ін.
Сфера прикладного застосування	Соціологічні дослідження	Державне управління

Джерело: розроблено авторами на підставі [7, с. 109-123; 8, с. 144-148]

По-третє, можливості, що характеризуються умовними чинниками: соціально-економічна безпека; соціальна згуртованість, яка проявляється через партнерство та співробітництво; соціальна залученість (інклюзія); розширення прав і можливостей (соціальні можливості) людини. Остання зазначена площина визначає умови соціально-якісного функціонування суспільства, яке проявляється через взаємозалежність самореалізації окремих осіб та рівня розвитку суспільних відносин [8, с.144-148]:

люди мають доступ до необхідної матеріальної бази і соціально-економічних благ

(соціально-економічний захист населення, пов'язаний з працевлаштуванням, соціальними гарантіями, освітою, охороною здоров'я, особистою безпекою та ін.);

люди мають можливість взаємодіяти один з одним (розширення прав і можливостей, яке означає можливість громадян реалізувати індивідуальний потенціал, контролювати власне життя та користуватися усіма його можливостями);

люди мають доступ до необхідних суспільних інститутів, зокрема, таких як школа, ринок праці, громадські організації тощо (інклюзія);

Таблиця 4 – Індикатори соціально-економічної безпеки соціальної якості

<i>Фінансові ресурси</i>	
Достатність особистих доходів	Частина сімейного бюджету, що витрачається на харчування, одяг, оплату житла та охорону здоров'я
Безпека особистих доходів	Наскільки значуще особисті події обумовлюють ризик бідності на рівні сім'ї Частка населення, що проживає у сім'ях, які після отримання соціальних трансфертів проживають на рівні, вищому за середній в ЄС рівень бідності
<i>Житло та оточуюче середовище</i>	
Безпека житла	Частка людей, яких потрібно утримувати під домашнім наглядом Частка «прихованих сімей» (тобто, коли декілька сімей живуть одним домогосподарством)
Житлові умови	Величина житлової площі (кв. м), що припадає на одного члена сім'ї Частка населення, яке проживає у будинках, не забезпечених повністю побутовими зручностями (вода, електроенергія, каналізація)
Оточуюче середовище (соціальні та природні умови)	Кількість кримінальних злочинів, в розрахунку на 10 тис. жителів Частка населення, яке проживає у забруднених районах (вода, повітря чи шум)
<i>Охорона здоров'я та соціальне обслуговування</i>	
Безпека медичного забезпечення	Частка населення, охопленого медичним страхуванням на обов'язковій чи добровільній основі
Послуги охорони здоров'я	Чисельність лікарів, у розрахунку на 10 тис. жителів Середній час (хв.), необхідний, щоб добратися до лікарні Середній час приїзду швидкої допомоги
Соціальні послуги	Середній обсяг надання соціальних послуг (годин)
<i>Трудова діяльність</i>	
Безпека зайнятості	Термін попередження найманого працівника перед зміною умов його трудового контракту Термін попередження найманого працівника перед розірванням трудового контракту з ним Частка працюючих за трудовими контрактами на умовах тимчасової зайнятості Частка зайнятих у неформальному секторі
Умови праці	Частка зайнятих з тимчасовою непрацездатністю Кількість випадків виробничого травматизму, в розрахунку на 10 тис. працюючих, в т.ч. у розрізі галузей
<i>Освіта</i>	
Безпека освіти	Частка учнів, що залишили навчання, не отримавши початкової освіти Відношення вартості оплати навчання та середньої зарплати після оподаткування
Якість освіти	Частка студентів, які протягом року після закінчення навчання працевлаштувалися

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 5 – Індикатори соціальної згуртованості соціальної якості

<i>Довіра</i>	
1	2
Індивідуальна довіра	Частка респондентів, які вважають, що «більшості людей можна довіряти»
Інституційна довіра	Ступінь довіри до інституцій: парламенту, політичних партій, медіа, силових структур тощо Кількість звернень до Європейського Суду Ступінь важливості: сім'ї, друзів, батьків, батьківських обов'язків тощо
<i>Інші об'єднуючі норми та цінності</i>	
Альтруїзм	Волонтерська діяльність (кількість відпрацьованих годин на тиждень) Чисельність донорів
Толерантність	Ставлення до іммігрантів, мультикультуралізму, плюралізму Ступінь толерантності до інших за вірою, культурою тощо людей
Соціальні контракти	Переконання щодо причин бідності Готовність платити більше податків задля поліпшення загальної ситуації з бідністю Готовність платити більше податків задля поліпшення соціального стану літніх людей Готовність допомогти практичними діями своїм сусідам або членам своєї громади Розподіл домашніх обов'язків у сім'ї
<i>Соціальні мережі</i>	
Мережі	Членство в політичних, благодійних та ін. громадських організаціях Підтримка, яку надають сім'я, сусіди та друзі Частота контактів з друзями та колегами
<i>Самоідентифікація</i>	
Національна/європейська ідентичність	Відчуття національної гордості Ідентифікація з національними чи європейськими символами
Регіональна/локальна ідентичність	Відчуття регіональної чи локальної ідентичності
Міжособистісна ідентичність	Відчуття приналежності до сім'ї або свого роду

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 6 – Індикатори соціальної залученості (інклюдії) соціальної якості

Громадянські права	
1	2
Конституційні/політичні права	Частка населення, що має громадянство Частка населення, що має право голосувати на місцевих виборах та реалізує його
Соціальні права	Частка населення, яке має право на призначення пенсії з державних фондів Співвідношення заробітної плати жінок та чоловіків
Цивільні права	Частка населення, що зазнає дискримінації Частка населення, що має право на безкоштовну юридичну консультацію
Економічні та політичні мережі	Частка представників етнічних меншин у парламенті, правліннях приватних корпорацій і фондів Частка жінок у парламенті, правліннях приватних корпорацій і фондів
Ринок праці	
Доступ до оплачуваної зайнятості	Тривалість довгострокового безробіття (понад 12 місяців) Рівень вимушеної часткової або тимчасової зайнятості
Послуги	
Послуги охорони здоров'я	Частка населення, що має право на державну первинну медичну допомогу

1	2
Житло	Частка бездомного населення Середній строк отримання соціального житла
Освіта	Частка населення, що має середню освіту Частка населення, що має вищу освіту
Соціальне обслуговування	Частка населення, що потребує соціального обслуговування Середній час очікування послуг із соціального догляду
Фінансові послуги	Частка населення, якому відмовлено у кредитуванні Доступ до фінансової допомоги чи консультування
Транспорт	Частка населення, яке має доступ до громадського транспорту Щільність громадської транспортної мережі та автомобільних доріг
Послуги культури та спорту	Кількість громадських спортивних закладів, в розрахунку на 10 тис. жителів Загальна кількість закладів культури, в розрахунку на 10 тис. жителів
Соціальні мережі	
Добросусідство	Частка населення, що підтримує регулярні контакти з сусідами
Дружні стосунки	Частка населення, що підтримує регулярні контакти з друзями
Сімейне життя	Частка населення, що відчуває самотність чи ізоляцію Тривалість стосунків із зобов'язаннями (спільне проживання або ні) Немонетарна підтримка, яку людина отримує від своєї сім'ї (у розрізі типів сім'ї)

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 7 – Індикатори соціальних можливостей

Базис знань	
1	2
Застосування знань	Ступінь залежності соціальної мобільності від власного базису знань (формальна кваліфікація)
Доступність інформації	Частка письменого населення; Доступність безкоштовних ЗМІ; Наявність доступу до Інтернету
«Дружність» інформації для користувача	Доступність інформації на іноземних мовах на соціальних сервісах Доступність отримання безкоштовних послуг адвокатів, консультаційних центрів
Ринок праці	
Контроль за трудовими контрактами	Частка найманих працівників, що мають членство у профспілках Частка найманих працівників, що охоплені колективними договорами
Можливості трудової мобільності	Частка найманих працівників, що пройшли професійні тренінги Частка найманих працівників, що користуються публічними тренінгами Частка найманих працівників, охоплених «схемами повернення до роботи» (після декретної відпустки та ін.)
Баланс «сім'я - робота»	Частка організацій, що реалізують політику підтримки балансу «сім'я - робота»; Частка зайнятих найманих працівників, що користуються схемами підтримки балансу «сім'я - робота»
Відкритість та підтримка інституцій	
Відкритість та підтримка політичної системи	Наявність процесу політичних консультацій та прямого волевиявлення людей (референдум)
Відкритість економічної системи	Кількість інстанцій для забезпечення публічної участі у прийнятті ключових економічних рішень
Відкритість організацій	Частка організацій/ інституцій з діючими при них громадськими радами
Громадський простір	
Підтримка колективних акцій	Частка національних та місцевих бюджетів, зарезервованих для неприбуткових громадських ініціатив; Співвідношення заборонених і проведених демонстрацій
Культурне збагачення	Частка національних і місцевих бюджетів, виділена на культурні заходи Кількість культурних подій; Частка людей, які практикують різні форми культурного збагачення на постійній основі

1	2
<i>Особисті взаємозв'язки</i>	
Підтримка фізичної та соціальної самостійності людей з інвалідністю	Частка національних і місцевих бюджетів, виділена на підтримку людей з особливостями фізичного та розумового розвитку (інвалідністю)
Персональна підтримка	Рівень надання послуг до- та позашкільного догляду дітей
Підтримка соціальної взаємодії	Ступінь забезпечення приміщень і територій площадками взаємодії (актові зали, кімнати чи приміщення для зібрань, клуби тощо).

Джерело: розроблено авторами

люди дотримуються норм і зберігають суспільні цінності (соціальна згуртованість і партнерство).

Вищезазначені чотири чинники і визначають умови соціально-якісного розвитку суспільства [11, с. 17-22].

Розширена система оцінки соціальної якості життя складається з 95 індикаторів, згрупованих за 18 групами і дозволяє здійснювати моніторинг та оцінювання чотирьох видів чинників соціальної якості життя, таблиці 4-7.

Аналізуючи ці індикатори можна відзначити, що ключовий вплив здійснює ринок праці, проте важливими є інститути демократії, пов'язані з реалізацією політичних і виборних прав та розвитком громадянського суспільства. Також слід зауважити що, існує ще багато індикаторів для оцінювання соціальної якості життя для ЄС, але найбільш популярним показником залишається індекс розвитку людського потенціалу [12, с. 81-95]. Цей інтегральний показник є сьогодні стандартом порівняння рівня розвитку різних країн та регіонів. Індекс розвитку людського потенціалу заснований на вимірюванні рівня життя, грамотності, освіченості та довголіття, а під час його розрахунку враховуються три види показників: очікувана тривалість життя, що оцінює довголіття населення; рівень грамотності населення країни (середня кількість років, витрачених на навчання) та очікувана тривалість навчання; рівень життя, що оцінюється через ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності.

Отже, соціальна якість життя населення – це новий стандарт, призначений для оцінки економічного (добробут), соціокультурного (реалізація творчого потенціалу) та суспільного (громадська активність) аспектів життя людини.

Теоретичне переосмислення якості життя населення полягає у всебічному дослідженні та розумінні сучасних суспільних процесів з метою встановлення взаємності між суспільними структурами та діями громадян та врахування перспектив розширення прав і можливостей громадян; посилення ролі громадян у їхніх громадах; сприяння персональному розвитку громадян, щоб вони могли щодня розробляти свої власні вимоги до соціальної якості умов життя. Так, науковці виділяють чотири послідовних етапів теоретичного переосмислення соціальної якості життя [12, с.81-95]:

1. Кінець 1940-х – початок 1960-х років. У цей період як соціальні використовувалися вартісні показники, показники систем соціальних рахунків тощо.

2. 1960-ті роки – період створення перших комплексних систем соціальних індикаторів; розробляються індекси задоволення особистості, різних сфер життєдіяльності. Соціальні індикатори отримують практичне застосування під час визначення цілей соціальної політики, для оцінки різних соціальних програм.

3. 1970–1990-ті роки – для даного періоду характерна постановка завдань розроблення комплексу соціальних показників та формування загальних вимог до систем соціальних індикаторів.

4. 1990-ті роки – 2014 рік – характерна увага до питань організації соціально-економічного планування, підвищення добробуту, поліпшення умов та якості життя. Якість життя стає інтегрованим індикатором оцінки соціальних програм, проектів, визначає умови життя.

5. Проте починаючи з 2014 року в Україні слід виокремлювати новий, сучасний етап, це етап орієнтації на європейські цін-

ності та якість життя.

Імплементація основних положень наукової концепції соціальної якості в Україні відбувається шляхом реалізації Стратегії людського розвитку до 2025 року, яка передбачає проведення аналізу вимірів соціальної якості життя в Україні за складовими: соціально-економічна безпека, соціальна згуртованість, соціальна інклюзія, соціальні можливості.

Указом Президента України №225/2021 від 02.06.21 затверджено Стратегію людського розвитку до 2025 року [13]. Метою реалізації Стратегії є створення умов для всебічного розвитку людини протягом життя, розширення можливостей реалізації потенціалу і свободи особистості, її громадянської активності заради формування згуртованої спільноти громадян, здатних до активної творчої співучасті у гармонійному, збалансованому та сталому розвитку держави. Досягненням цієї мети передбачається покращити такі основні показники людського розвитку, як тривалість життя, доступ до високоякісних фізкультурно-спортивних послуг, доступ до якісної

освіти протягом життя, гідний рівень життя, оптимізація зв'язку між економічним зростанням і людським розвитком, зокрема шляхом збільшення інвестицій у якісне оновлення інфраструктури ключових сфер людського розвитку, розбудови соціальної сфери та справедливого розподілу економічних ресурсів.

Стратегія людського розвитку ґрунтується на принципах концепції соціальної якості життя, проте її мета, в основному, спрямована на реалізацію першого та другого принципів, рис. 3. Тому теоретичне переосмислення соціальної якості життя має відбуватися в контексті реалізації принципів: випереджаючого розвитку цінностей людини, різноманіття архетипів якості життя та цінностей людини.

Метою випереджаючого розвитку цінностей людини є стимулювання особистісного зростання, власних можливостей та якості суспільних цілей. Такий підхід вже був виявлений у творчості Арістотеля та його послідовників у минулі століття.

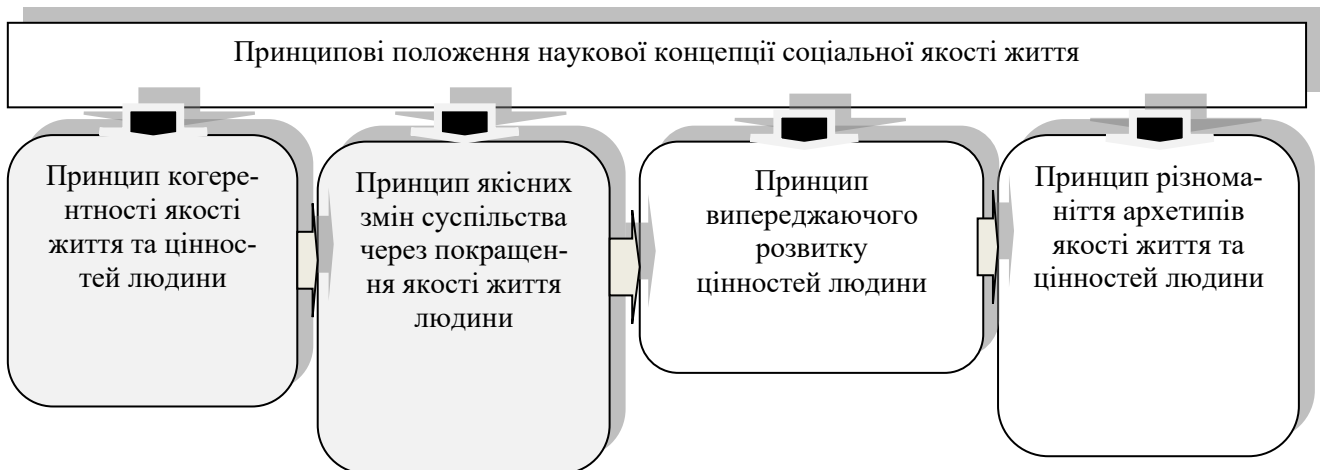

Рисунок 3 – Принципи концепції соціальної якості життя населення

Джерело: розроблено авторами

Логічним наслідком є не розробка економічної моделі для громадян, політиків і вчених, а в інтелектуальних інструментах для розуміння світу, в якому ми живемо, і того, як судити про результати цих аналізів.

З самого початку багато науковців намагалися розвинути когерентність між дедуктивною (теоретизація соціальної якості) та індуктивною (аналізуючи зміни сфер політики, як охорона здоров'я, зайнятість,

розподіл доходів, житло, освіта, старіння) досліджень. Це означало переосмислення «соціального» як нового лейтмотиву для всебічного розуміння соціально-економічних/ фінансових, соціально-політичних/правових, соціально-культурних/ благополучних та соціально-екологічних процесів [14]. Отже, гіпотеза теоретичне переосмислення соціальної якості життя в контексті реалізації принципу

різноманіття архетипів якості життя та характеристик якості людини полягає в тому, що згадана вище діалектика між самореалізацією людей та формуванням суспільства буде реалізована у взаємодії двох основних площин:

горизонтальна - між системами/інституціями та сім'ями/спільнотами - яка стосується взаємодії між ними;

вертикальна, яка проявляється в прояві символів, смислів, конструкцій, цінностей, норм, традицій і пізнання.

Щодо короткого уявлення про поточний стан теорії соціальної якості (SQT) та підходу до соціальної якості (SQA), то виокремлюють вплив таких факторів: соціальна справедливість, що передбачає верховенство права, солідарність, рівні цінності, людська гідність і екологічна рівновага.

Отже, теоретичне переосмислення наукової концепції соціальної якості життя має здійснюватися за відповідним алгоритмом дій та етапів, який пропонується на рисунок 4.

Враховуючи європейську практику наша держава потребує теоретичного переосмислення концепції соціальної якості життя та врахування таких пріоритетів:

рівність можливостей і соціальна справедливість (розбудова справедливого соціально інтегрованого суспільства, де неможливі відторгнення та маргіналізація);

ефективна охорона здоров'я (зростання тривалості здорового життя);

доступна та якісна освіта (духовний розвиток і конкурентність на ринку праці);

гідна праця (сприяння людському розвитку і реалізації людського потенціалу);

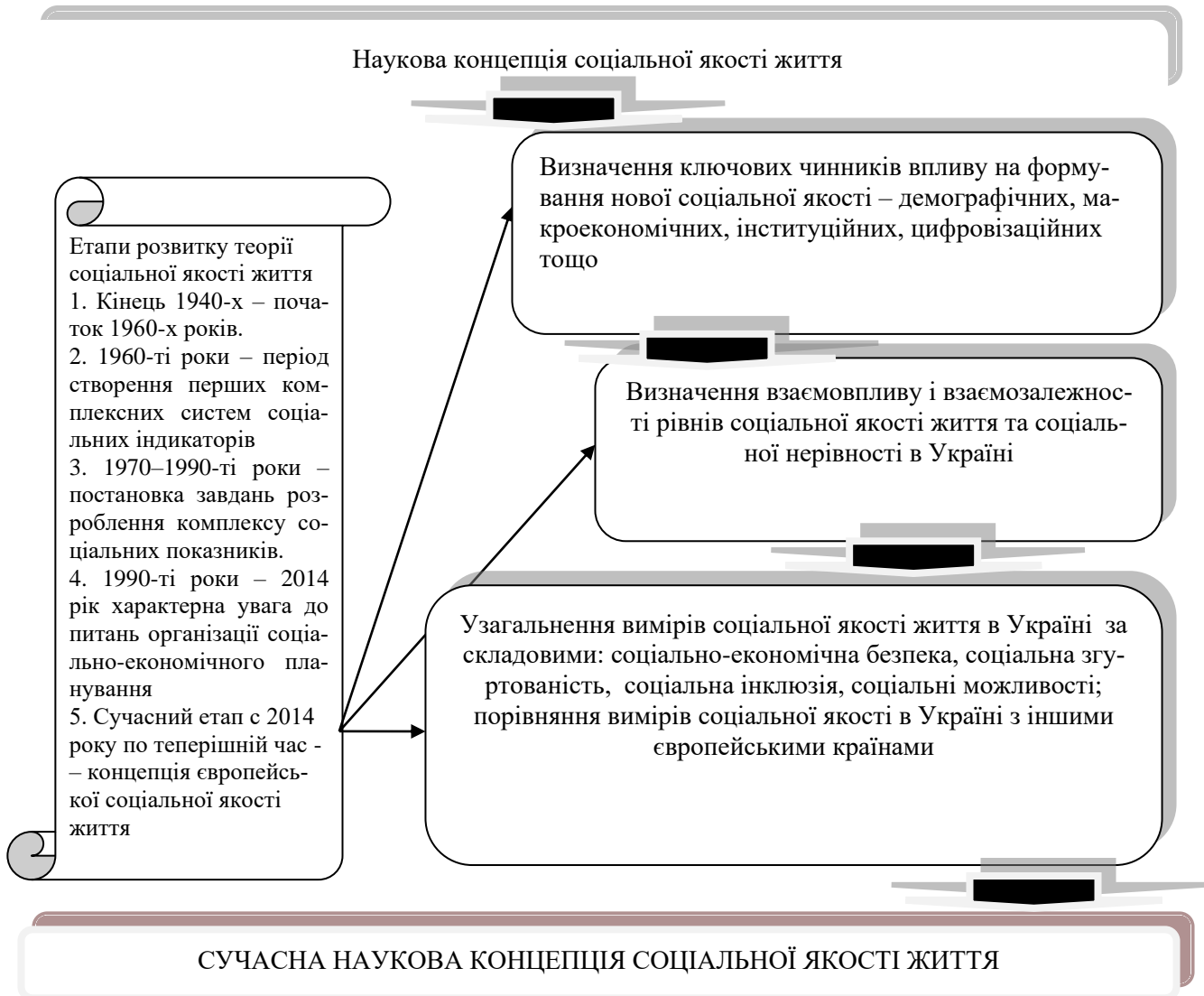

Рисунок 4 – Алгоритм дій/етапів теоретичного переосмислення наукової концепції соціальної якості життя

Джерело: розроблено авторами

розвинена інфраструктура (подолання територіальної нерівності);

здорове довкілля (збереження і розвиток екологічного потенціалу територій) [12, с. 81-95].

Отже, нову наукову концепцію соціальної якості життя з європейською орієнтацією, яку буде отримано за результатами теоретичного переосмислення візуалізовано на рисунок 5.

Таким чином, до складових та індикаторів соціальності якості житті належать багато елементів, проте основні з них розглянуто вище, а новою науковою концепцією соціальної якості життя передбачено розробку та впровадження нових стандартів соціальної якості життя, які грубуються на європейських цінностях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, проаналізувавши зміст категорії - соціальна якість життя шляхом визначення її як економіко-філософської категорії встановлено супідрядність елементів концепції соціальної якості добробуту та виокремлено індекси оцінки якості життя, національну матрицю індикаторів якості життя населення України, характерні відмінності концепції якості життя та соціальної якості.

Також встановлено індикатори оцінки соціально-економічної безпеки соціальної якості, соціальної згуртованості та соціальної залученості (інклюзії) соціальної якості, соціальних можливостей, проте найбільш визнаним показником залишається індекс розвитку людського потенціалу.

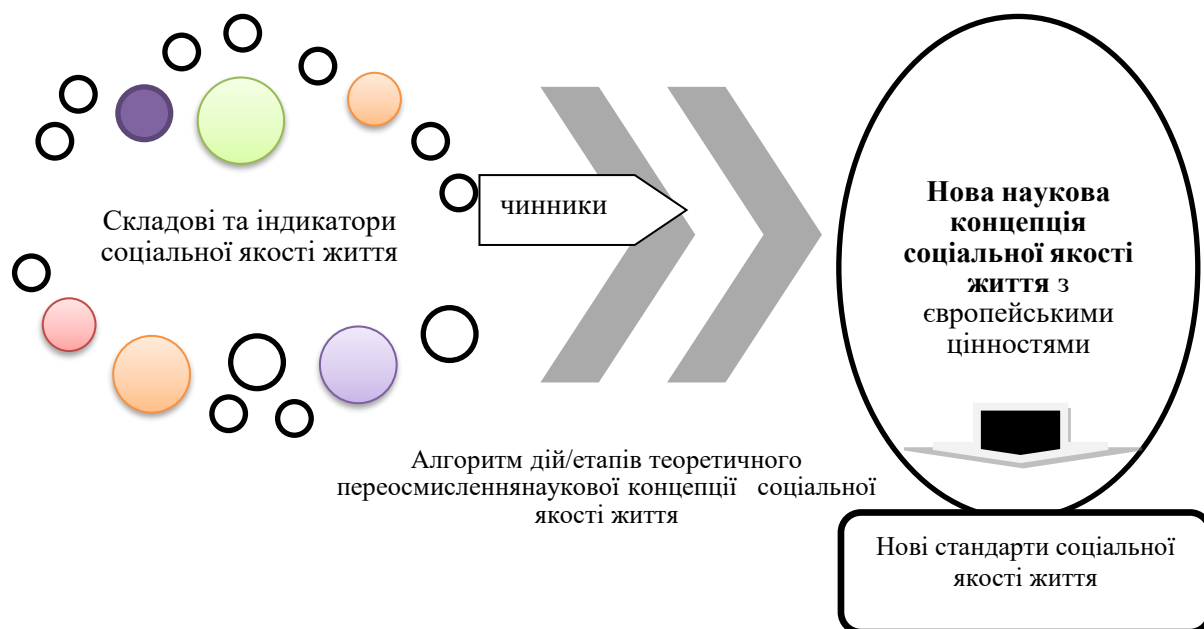

Рисунок 5 – Концепт теоретичного переосмислення соціальної якості життя
Джерело: розроблено авторами

Науковці визначають п'ять послідовних етапів теоретичного переосмислення соціальної якості життя, а сучасний етап передбачає реалізацію Стратегії людського

розвитку, яка завбачає проведення аналізу вимірів соціальної якості життя в Україні за складовими: соціально-економічна безпека, соціальна згуртованість, соціальна інклю-

зія, соціальні можливості. Визначено принципи концепції соціальної якості життя та цінності людини, які впливають на якість життя. Це дозволило побудувати алгоритм дій/етапів теоретичного переосмислення наукової концепції соціальної якості життя. За результатами проведених досліджень побудовано Концепт теоретичного переосмислення соціальної якості життя, який містить складові та індикатори соціальності якості життя та зауважено, що на теоретичне переосмислення впливають фактори, які мають бути проаналізовані у подальших дослідженнях. Нова наукова концепція соціальної якості життя має європейську орієнтацію та передбачає розробку та впровадження нових стандартів соціальної якості життя.

Література

1. Геєць В. М. Держава у забезпеченні соціальної якості в транзитивному суспільстві та економіці. *Соціально-класові трансформації і формування нової якості освіти як складові реконструктивного розвитку економіки України* : моногр. збірник. К.: ДУ «Ін-т економіки та прогнозування НАН України», 2019. С. 267-305.
2. Вимірювання якості життя в Україні, *Аналітична доповідь*. Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С. та ін. Київ: 2013. 50 с.
3. Сітнікова Н. П. Підходи до визначення якості життя для використання у процесі стратегічного планування соціально-економічного розвитку. *Агросвіт*. №17. 2012. С. 49-53
4. Кадомцева С. В. Трансформация модели социального государства и система высшего профессионального образования. *Социальная политика и социальное партнерство*. 2013. №3. С. 50.
5. Mlachila M., Tapsoba R., Tapsoba S. A. Quest for Quality. *Finance & Development*. June 2015. Vol. 52. № 2. P. 14-17.
6. Григорьева Н. С. Социальная политика в России и в мире: востребованность социального качества. *Мир перемен*. 2008. №1. С. 83.
7. Wallace C., Abbott P. From Quality of

Life to Social Quality: Relevance for Work and Care in Europe. *Calitatea Vietii Revista de Politici Sociale*. Vol. 18, № 1-2. 2007. P. 109-123.

8. Губайдуллина Н. К. Европейская теория социального качества и теория качества жизни. *Вестник экономики, права и социологии*. 2014. № 1. С. 144-148.

9. Keizer M., Hamilton J., Maesen L., Walker A. European Network Indicators of Social Quality. *Working Paper of European Foundation on Social Quality*. July 2002. P. 33.

10. Some Basic Assumptions on the Social Quality Theory. *International Association on Social Quality*, 2015. URL:<http://www.socialquality.org/theory/> (дата звернення: 20.02.2022).

11. Maesen L., Walker A. Indicators of Social Quality: Outcomes of the European Scientific Network. *European Journal of Social Quality*. Vol. 5. Issue 1-2. 2005. P. 17-22.

12. Бурлай Т.В. Політика соціальної якості в контексті угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Економіка в умовах сучасних трансформацій*. № 4 2015. С. 81-95.

13. Стратегія людського розвитку України до 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#n2> (дата звернення: 22.02.2022).

14. Social Quality of Life Indicators for Small Metropolitan Areas in America. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/eb013800/full/html> (дата звернення: 2.03.2022).

References

1. Geets V. M. (2019) The state in ensuring social quality in a transitive society and economy. *Socio-class transformations and the formation of a new quality of education as components of the reconstructive development of the economy of Ukraine*: monograph. collection. Kyiv: SI "Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine", 267-305.
2. Libanova, E. M., Gladun, O. M. and Lisogor, L. S. (2013). *Measuring the quality of life in Ukraine*. Analytical report. Kyiv, 50.

3. Sitnikova, N. P. (2012) Approaches to determining the quality of life for use in the process of strategic planning of socio-economic development. *Agrosvit*, 17, 49-53

4. Kadomtseva, S. V. (2013) Transformation of the welfare state model and the system of higher professional education. *Social policy and social partnership*, 3, 50.

5. Mlachila, M., Tapsoba, R. and Tapsoba, S. A. (2015). Quest for Quality. *Finance & Development*, 52 (2), 14-17.

6. Grigorieva, N. S. (2008) Social policy in Russia and in the world: the demand for social quality. *The world of change*, 1, 83.

7. Wallace, C., Abbott, P. (2007). From Quality of Life to Social Quality: Relevance for Work and Care in Europe. *Calitatea Vietii Revista de Social Policy*, 18 (1-2), 109-123.

8. Gubaidullina, N. K. (2014). European theory of social quality and theory of quality of life. *Journal of Economics, Law and Sociology*, 1, 144-148.

9. Keizer, M., Hamilton, J., Maesen, L., and Walker, A. (2002). European Network Indicators of Social Quality. *Working Paper of*

the European Foundation on Social Quality, 33.

10. Some Basic Assumptions on the Social Quality Theory (2015). International Association on Social Quality. Retrieved from: <http://www.socialquality.org/theory/> (accessed 20.02.2022).

11. Maesen, L., Walker, A. (2005). Indicators of Social Quality: Outcomes of the European Scientific Network. *European Journal of Social Quality*, 5(1-2), 17-22.

12. Burlay, T. V. (2015). Social quality policy in the context of the Association Agreement between Ukraine and the EU. *Economy in the conditions of modern transformations*, 4, 81-95.

13. Strategy of human development of Ukraine until 2025 (2021). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#n2> (access date: 22.02.2022).

14. Social Quality of Life Indicators for Small Metropolitan Areas in America (2000). Retrieved from: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/eb013800/full/html> (accessed: 2.03.2022).

Стаття надійшла

до редакції : 25.01.2022 р.

Стаття прийнята

до друку: 30.03.2022 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Заблудська І. В. Концепт теоретичного переосмислення соціальної якості життя українців / І. В. Заблудська, К. І. Серебряк, О. М. Балакірева // Часопис економічних реформ. – 2022. – № 1 (45). – С. 60–74.

